

20/09/2010

De tovenaar en de dominee – leeservaring deel 1

<https://mjschuurman.wordpress.com/2010/09/20/de-tovenaar-en-de-leerling---leeservaring-deel-1/>

De tovenaar en de dominee (H. Vreekamp) – leeservaring deel 1

Vol scepsis begin ik aan De tovenaar en de dominee, het nieuwe boek van Henk Vreekamp (<http://www.henkvreekamp.nl/>). Zijn vorige boek Zwijgen bij volle maan heb ik met ambivalentie gelezen. Onder de indruk van zijn wandelingen en zijn ontmoeting met Israël in de persoon van een Joodse vrouw. Bizar vanwege zijn aannahme, dat de heiden in ons nog steeds aanwezig is en het voortdurend wint van de christen. Dat ik toch weer aan Vreekamp begin, heeft te maken met de ondertitel van het boek: Over de verschijning van God. En ook, omdat Vreekamp meldt dat zijn voorvader zelf ook tovenaar was. Zou de stelling van Vreekamp over het nog steeds aanwezige heidendom dan toch kloppen?

SEP **Waarom heb ik zo'n scepsis ten opzichte van wat Vreekamp beweert? Ik ben erachter gekomen dat ik moeite heb met metahistorie. Metahistorie wil zeggen: in de geschiedenis wordt een bepaald patroon ontwaard, dat heel ver teruggaat. Metahistorie benadert de geschiedenis vanuit archetypen. Vreekamp sprak in zijn vorige boek vooral over de heiden en de Jood. De derde gestalte kwam er bekaaid vanaf: de christen. Vreekamp zag zichzelf meer als heiden. Mijn ervaring is dat metahistorie botst met een historische kijk. Kijk maar naar de reactie van de historicus Fred van Lieburg, die (ook) grote moeite had met de lijnen die Vreekamp in Zwijgen bij volle maan trok (<http://www.kerknieuws.nl/nieuws.asp?1=1&oId=8435>). Vanuit mijn eigen ervaring (biografisch en vanuit het pastoraat) herken ik de kritiek van Van Lieburg. Dit zijn wellicht pietluttigheden:**

* Zelf kom ik uit een familie, waarvan men nauwelijks meer dan twee generaties op dezelfde plaats woont. Vanuit het pastoraat herken ik ook de verhalen over verhuizen. Bijna alle gemeenteleden komen van elders. Zelfs de boeren hier zijn meerdere keren verhuisd. Zou dat op de Veluwe anders zijn? Een positief antwoord is voor Vreekamps verhaal noodzakelijk.

* Het zou best kunnen kloppen dat op de Veluwe geslachten langer op dezelfde plaats wonen. De Veluwe is echter geen toonbeeld van rust geweest. Vanaf de Hoekse en Kabeljauwse twisten is de Veluwe door verschillende legers aangedaan. Denk aan de tocht van de Spanjaarden in 1572-1574. Denk aan het Rampjaar 1672, toen een deel van de bevolking vluchtte voor de Fransen. Los van de vluchtelingenstromen zal ook de Veluwe te maken hebben gehad met wisseling in bevolking ivm werkgelegenheid (of juist het gebrek ervan).

* De Reformatie kwam laat op de Veluwe, schrijft Vreekamp: in 1594. Niet veel later dan in Veenendaal (1590). Deventer is er vroeg bij (vanaf 1566). Rijssen (1598) en Ommen

(1603) zijn later. In het gewest Holland is met er veel eerder bij. Veel plaatsen vanaf 1583. Zou de komst van de Reformatie te maken kunnen met het terugdringen van de invloed van de Spanjaarden? Ook in de Bommelerwaard en Land van Heusden en Altena is dat zo (vanaf 1600-1610).

Aanvechtbaar wordt het als Vreekamp schrijft: 'In welke wereld zijn we terechtgekomen? In een heel oude wereld. Hoever in de geschiedenis moeten we terug?'

Met een metahistorische blik hoeft hier geen verdere uitleg gegeven worden; deze geschiedenis gaat terug tot de prehistorie. Toch zou ik eerst de vraag beantwoord willen hebben: klopt deze stelling wel?

Mijn kritische vraag wordt versterkt door het verhaal over de overgrootvader die tovenaars zou zijn. Vreekamp kan hier geen bewijzen voor aanvoeren. Ja, het wordt gezegd. De volksmond. De volksverhalen. Maar hoe betrouwbaar zijn die?

Vreekamp haalt Mircea Eliade aan, die in de boerenbevolking van zijn tijd de band met het verre verleden veronderstelde. Dat herkende Vreekamp bij de mensen in zijn omgeving: weliswaar christendom, maar ahistorisch en kosmisch. (Wat voor een kijk had Mircea Eliade op deze boeren? Zit er niet een overblijfsel van een evolutionistische en/of archetypische godsdienstwetenschappelijke benadering? M.a.w.: hoe betrouwbaar is deze aanname van Eliade?)

Wat hier ook nog een rol speelt is Vreekamps visie op magie en toverkunst. Dat heeft niets met God te maken. Magie is een vorm van macht willen hebben. Een tovenaars was iemand die meer kan dan anderen. In de trant van bepaalde dingen sneller doen. Ronduit tragisch is het te vernemen dat deze overgrootvader als tovenaars wordt gezien als zijn vrouw overlijdt. Tragisch hoe zo'n man boven het leed dat hij al heeft in het verliezen van zijn vrouw ook nog eens door de eigen gemeenschap wordt buitengesloten. Is het een wonder als deze man zich verzet tegen de benoeming van zijn zoon als ouderling binnen diezelfde gemeenschap? Er is een belangrijke reden om deze man niet als tovenaars te beschouwen. De doop. Deze man is zelf gedoopt en laat zijn kind dopen. Wat betekent het om gedoopt te zijn in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest? De doop speelt nauwelijks een rol. Ja, in het kader van het verbond en het je houden aan bepaalde regels: 'Jongedochters zouden niet zo gauw trouwen als ze beseften wat de doop inhield.' Als men op de Veluwe beseftte wat de doop inhield, had men minder last van tovenaars en heksen.

Wat me nog het meest verbaast is de ondertitel: De verschijning van God. In het boek gaat het vooral over ervaringen. Is het spoor van God dan alleen in ervaringen te kennen? Vreekamp spreekt plastisch over de voetstappen van God, die zomaar weer door de zandstormen weggevaagd kunnen worden. Moeten we bij de kerstening van Nederland denken aan een vluchtige theofanie van God? Is de betekenis van de doop zo mager dat ze slechts het verbond sticht?

Tussen deze dingen vond ik de biografische gegevens wel mooi. Maar kun je dat zomaar doen wat Vreekamp ook deed in Zwijgen bij volle maan, namelijk je eigen ervaringen en biografie projecteren op de hele historische ontwikkeling? Een metahistoricus kan dat blijkbaar wel...

Eigenlijk vind ik dit heel jammer. Want het gesprek met Israël is heel wezenlijk (wat Vreekamp in *Zwijgen bij volle maan* op een manier doet die tot nadenken stemt). Ik kom dat tot nu toe alleen op metahistorische manier tegen. Dan denk ik: laat maar.

M.J. Schuurman

Zie ook: <http://mjschuurman.wordpress.com/2010/09/10/ezau/>

21/09/2010

‘De tovenaar en de dominee’ – leeservaring 2

‘De tovenaar en de dominee’ – leeservaring 2

Wanneer Vreekamp over de Joden schrijft, wordt de toon anders. En dit keer jammer genoeg ook de lengte. In een kort hoofdstuk laat Vreekamp enkele Joodse dominees zien, die weer teruggingen naar de synagoge. Daarmee wil hij impliciet zijn stelling verdedigen, dat de christenen eigenlijk gewoon maar heidenchristenen zijn en wellicht gewoon heidenen. Inclusief de aanmatiging die heidenen hebben. Of is Monshouwer dan toch iemand in wie het kan: de verbinding tussen heiden en christen omdat hij luisterde naar de Schrift en de Torah in het midden plaatste?

Ook de toon wordt anders. Vreekamp, de heiden-christen die ontdekt heeft dat hij vooral heiden is, heeft dat ontdekt in het gesprek. Dat gesprek werd steeds meer een luisteren. Vooral ook omdat de Joden zich niet thuisvoelden in de kerk. De kerk die Jezus acceptabel maakte en daarmee onacceptabel voor Joden. De kerk die wel het geloof wilde, maar niet de daad.

Achter de woorden van dit boek proef je een schuld, die gedragen moet worden en die Vreekamp wil en (als heiden zijns ondanks) moet dragen. Een dubbele schuld. Een schuld naar God toe, omdat de heiden de God van Israël niet wil erkennen. En dat afwijzen van deze God bleek in een vergermaniseren van Jezus en liep uit op dat drama van onze tijd: de shoah. Daarin komen de schuld naar God en naar het Joodse volk samen. Is die schuld nog te dragen? Achter de woorden van Vreekamp is de verbijstering en de schroom te voelen.

Zelf heb ik ds. Henk Vreekamp nooit horen preken. Mijn vrouw wel één keer. En ik denk dat ze de dominee goed begrepen heeft. ‘Wij hebben God niet tot onze beschikking.’ Dát is wat Vreekamp heeft geleerd. Hoe deze God, de God van Israël, en waar Hij verschijnt, verkiest te verschijnen: dat hebben wij niet in onze macht.

Zijn het voetstappen, die zo uitgewist kunnen worden? Is het een theofanie? Wordt er daarom zo weinig over God (en alleen over ervaringen van God) gesproken, omdat Vreekamp niet kan aanwijzen waar Hij is en was en zal zijn?

Verschijn blinkende – staat er in het motto. Als ik Vreekamp goed beluister, is dit een uitroep die onze onmacht laat zien: Wij kunnen de HERE hiertoe niet dwingen. Dit is een gebed, een ootmoedig gebed, dat alleen maar met eerbied en ontzag gebeden kan worden. In de vreze des HEREN.

M.J. Schuurman

N.a.v.: Henk Vreekamp, *De tovenaar en de dominee. Over het verschijnen van God*
Geplaatst in [Boekbesprekingen](#) | [Een reactie plaatsen](#)

22/09/2010

De tovenaar en de dominee – leeservaring 3

‘De tovenaar en de dominee’ – leeservaring 3

Vanwege dat niet kunnen beschikken over de God van Israël is Vreekamp waarschijnlijk zo in de weer met magie: macht over een ander willen hebben. Ik vraag me af in hoeverre magie in dat opzicht wel religieus te noemen valt. Van Manfred Josuttis (*Religion als Handwerk*, p48-61) heb ik geleerd dat deze typering van magie een protestantse karikatuur is. Deze definiëring van magie suggereert dat men met behulp van magie over God wil beschikken, maar dat geloof (*Religion*) betekent dat je beseft niet over God te kunnen beschikken. ‘Die Unterscheidung zwischen Magie und Religion soll also der Selbstdefinition des religiösen Repräsentanten dienen. (...) Schon immer ist *Magie* eine Kampfvokabel gewesen, mit der man das Fremde Verhalten denunziert und die eigene Praxis aufgewertet hat.’ (55) Een mengeling van *Selbstaufwertung* en *Fremdverfemdung* dus. (Dat zelfde geldt voor de aanduiding van *bijgeloof*. Deze typering houdt een afkeuring in, die niet doorvraagt naar andere mogelijke verklaringen.) Daarbij: wat doet Vreekamp met alle magische praktijken die er vanaf het Oude Testament tot nu toe in het Jodendom aanwezig zijn?

M.J. Schuurman

N.a.v. Henk Vreekamp, *De tovenaar en de dominee. Over het verschijnen van God*
Geplaatst in [Boekbesprekingen](#) | [Een reactie plaatsen](#)